

**Het effect van de
Wmebv en de
opkomst van de
digitale identiteit**

Inleiding

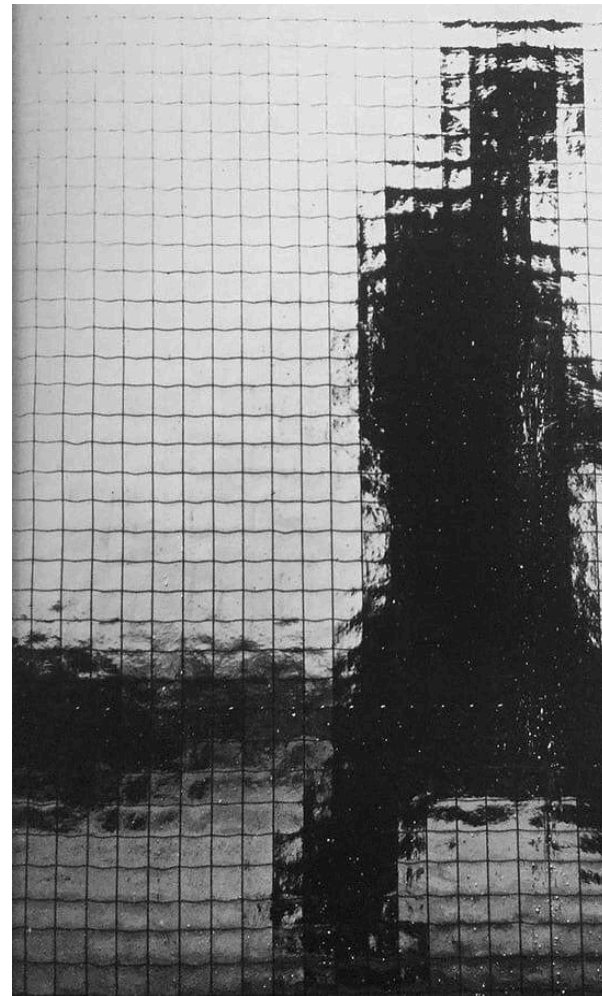
De overheid presenteert het als een logische stap in de moderne tijd: alles digitaal, alles efficiënter, alles makkelijker. Achter die belofte schuilt echter een ingrijpende, structurele verandering van de manier waarop burgers zich tot de staat verhouden. De Wet modernisering elektronisch bestuurlijk verkeer (Wmebv) lijkt op papier slechts een technisch wetsvoorstel dat de digitale bereikbaarheid van overheden regelt. Maar wie de ontwikkelingen nauwkeuriger leest, ziet dat deze wet fungeert als een infrastructuurwet: een wettelijke fundering waarop de Europese digitale identiteit, de zogeheten EUDI Wallet, gebouwd wordt.

De vraag is niet of digitalisering voordelen kan hebben — dat staat hier los van. De vraag is welke samenleving ontstaat wanneer digitale identificatie de standaard wordt, en wanneer steeds meer onderdelen van het dagelijks leven via die digitale toegang verlopen.

De Wmebv: een nationale wet met Europese reikwijdte: Een wet die de deur opent

De Wmebv verplicht alle overheidsorganisaties vanaf 2026 om digitaal bereikbaar te zijn. Burgers krijgen het recht om berichten en aanvragen elektronisch in te dienen, en de overheid moet daarvoor digitale identificatiemiddelen accepteren op het hoogste betrouwbaarheidsniveau. Dat klinkt modern en klantgericht, maar het betekent in de praktijk dat gemeenten en uitvoeringsorganisaties hun dienstverlening volledig moeten voorbereiden op een toekomstige digitale hoofdstructuur.

De wet legt vast dat burgers digitale middelen mogen gebruiken en dat organisaties deze moeten accepteren. Daarmee ontstaat één centrale toegangspoort voor elektronische dienstverlening. En precies die poort sluit aan op de Europese plannen.

De verstrengeling met de EU-wallet

De Europese verordening eIDAS 2.0 verplicht lidstaten om een digitale identiteitswallet uit te rollen: de EUDI Wallet. De Wmebv vormt de nationale grondslag waarin die wallet straks kan functioneren. De Nederlandse wet regelt de openingen; de Europese verordening bepaalt waar ze naartoe leiden.

Zonder de Wmebv kan de EU-wallet in Nederland simpelweg niet functioneren.

Zonder de EU-wallet kan de Wmebv niet worden uitgevoerd zoals de wet het bedoeld.

In beleidsdocumenten wordt die koppeling zelden expliciet uitgesproken, maar technisch en juridisch is de samenhang onmiskenbaar.

Wat de EUDI Wallet daadwerkelijk is

De EUDI Wallet is een app waarin burgers hun digitale identiteit en verschillende persoonlijke gegevens kunnen opslaan: van paspoort tot diploma's, van rijbewijs tot inkomensgegevens. De wallet moet dienen als een soort digitale sleutelbos voor alle belangrijke interacties met overheid en bedrijfsleven.

De officiële belofte is eenvoudig: makkelijker inloggen, minder papierwerk, minder rompslomp. Maar tegelijk ontstaat een groeiende afhankelijkheid van één centraal digitaal middel. Officieel is het gebruik vrijwillig, maar de verplichting verschuift in de praktijk naar dienstverleners: zij moeten de wallet accepteren. En wie een standaardmiddel inzet bij overheid, bank en zorg, zal al snel merken dat alternatieven verdwijnen of minder bruikbaar worden.

Het probleem is dus niet dat de wallet bestaat, maar dat hij een **dominante toegangspoort** wordt. En als je hem weigert, val jij er buiten.

Een periode van transitie: van keuze naar afhankelijkheid

2026–2030: de digitale norm wordt vanzelfsprekend

Wanneer de Wmebv volledig van kracht wordt, ontstaat een situatie waarin digitale dienstverlening geen optie meer is, maar de norm. Papieren processen blijven wel bestaan, maar raken langzaam maar zeker marginaal en traag. Bedrijven en overheden zullen de wallet omarmen omdat deze praktische voordelen biedt en administratieve lasten vermindert.

Voor burgers die digitaal vaardig zijn en geen moeite hebben met apps is dat wellicht geen probleem. Maar wie geen smartphone heeft, moeite heeft met digitale systemen, of om principiële privacyredenen geen wallet wil gebruiken, merkt dat de toegang tot publieke dienstverlening vermoeilijkt en trager wordt.

2030–2040: de overheid wordt 'onzichtbaar', maar ook onbenaderbaar

De beleidsrichting gaat in veel Europese landen richting automatisering en proactieve dienstverlening: systemen die direct gegevens uitwisselen en processen automatisch afhandelen. Dat kan handig zijn, maar maakt burgers afhankelijk van koppelingen waar zij geen zicht op hebben. Bovendien verdwijnt de menselijke

controle steeds verder op de achtergrond. Fouten kunnen moeilijker worden herkend en gecorrigeerd.

In deze fase ontstaan de eerste structurele vormen van uitsluiting: niet omdat iemand slecht behandeld wordt, maar omdat het systeem uitgaat van digitale aanwezigheid en constante bereikbaarheid.

2040–2050: een vrijwel volledig digitale staat

In de langetermijnsenario's is de digitale identiteit vanzelfsprekend. Mensen die buiten die infrastructuur vallen, vallen ook buiten belangrijke delen van de samenleving. Het niet hebben van een digitale wallet wordt dan geen keuze meer, maar een belemmering — vergelijkbaar met hoe het in Engeland al is wanneer mensen buiten digitale systemen voor uitkeringen of zorg vallen.

Wat Engeland ons leert

De ontwikkelingen in Engeland laten zien hoe digitalisering, zelfs zonder een formele digitale wallet, kan leiden tot structurele uitsluiting. Het Britse Universal Credit-systeem werkt vrijwel volledig digitaal, met als gevolg dat burgers die geen laptop of smartphone hebben simpelweg achterop raken. Niet omdat iemand hen actief buitensluit, maar omdat het systeem ervan uitgaat dat iedereen digitaal vaardig is.

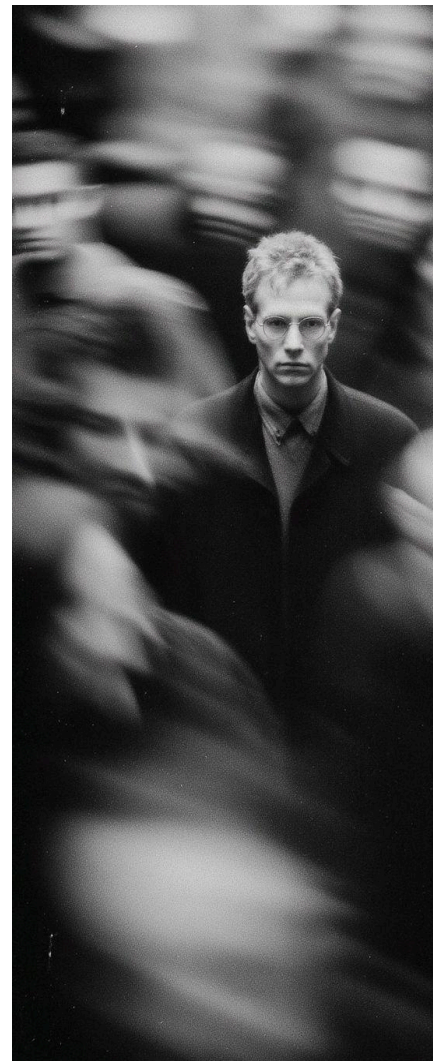
Daarbovenop komen digitale betaalpassen voor specifieke groepen, zoals asielzoekers, waarop beperkingen zitten waar en wat er mag worden gekocht. Dat is geen formeel controlesysteem, maar het functioneert er soms wel als één. De voorbeelden in Engeland tonen hoe kwetsbaar burgers worden wanneer hun toegang tot basisvoorzieningen afhankelijk is van digitale structuren die zij niet zelf controleren.

Nederland en de EU staan aan het begin van een vergelijkbare verschuiving. Het betekent niet dat dezelfde maatregelen hier zullen komen, maar wel dat de infrastructuur die zulke maatregelen mogelijk maakt, nu wordt gebouwd.

De bredere zorgen: beleidsdruk en maatschappelijke filtering

De wallet maakt het technisch eenvoudiger om toegang tot diensten te koppelen aan identiteitsgegevens. Dat opent de deur naar beleidsinstrumenten die nu misschien nog als toekomstmuziek klinken, maar technisch gezien eenvoudig aan identiteitscontroles te verbinden zijn: leefstijlbeleid, CO₂-heffingen, inkomensafhankelijke restricties of consumptiemaatregelen zoals een vleestax. Niet omdat zulke maatregelen automatisch volgen, maar omdat de digitale gereedschapskist ervoor dan klaarstaat. Beleidswijzigingen hoeven daarna slechts “ingeschakeld” te worden.

De grootste risico's liggen dus niet in wat vandaag wordt ingevoerd, maar in wat morgen eenvoudig kan worden uitgebreid.

Slotbeschouwing

De Wmebv en de EUDI Wallet samen vormen niet zomaar een moderniseringsslag, maar een verschuiving van macht en infrastructuur. Ze brengen gemak, maar ook afhankelijkheid; efficiëntie, maar ook centralisatie. Het is een ontwikkeling die vooral voor kwetsbare groepen grote gevolgen kan hebben — juist omdat het systeem ervan uitgaat dat iedereen digitaal meedoet. En wil jij niet meedoen wegens bepaalde overtuigingen? Dan wordt het jou langzaam maar zeker erg lastig gemaakt. Met ongegronde boetes, rechtszaken of uitsluitingen.

De vraag die voor ons ligt is niet of digitalisering wenselijk is, maar op welke voorwaarden zij wordt ingevoerd en voor wie het systeem werkelijk toegankelijk blijft.

In een steeds digitalere samenleving is het essentieel dat de mens centraal blijft staan — en niet de technologie.

Jij moet jezelf afvragen, wat wil jij later? Wil jij dat jij de supermarkt niet in komt, zonder je pasje? Niet kunt douchen zonder je pasje? Wat wil jij voor je kinderen en kleinkinderen?

Hoe ver laat jij het gaan?

Bibliografie

- Citizens Advice. (2020–2023). Digital Barriers for Claimants. <https://www.citizensadvice.org.uk/about-us/our-work/policy/citizens-advice-insights/>
- EDPB & EDPS. (2021). Joint Opinion 06/2021 on the Proposal for a European Digital Identity Framework. https://edpb.europa.eu/our-work-tools/our-documents/opinion-art-70/opinion-062021-edpb-edps-joint-opinion-proposal_en
- European Commission. (2021). Impact Assessment for eIDAS 2.0. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=SWD%3A2021%3A124%3AFIN>
- European Commission. (2022). EUDI Wallet Architecture and Reference Framework. <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/library/eudi-wallet-architecture-and-reference-framework>
- European Commission. (2023). European Digital Identity Wallet (EUDI Wallet). <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/eudi-wallet>
- European Union. (2024). Regulation (EU) 2024/1183: European Digital Identity Framework (eIDAS 2.0). <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32024R1183>
- Human Rights Watch. (2021). Digital ID Systems: Rights Risks. <https://www.hrw.org>
- Privacy International. (2020–2023). Digital Identity and Function Creep Analyses. <https://privacyinternational.org>
- Rathenau Instituut. (2022). Digitale kloof en de burger. <https://www.rathenau.nl/digitale-samenleving>
- Refugee Council. (2020–2022). Reports on Aspen Card Issues. <https://www.refugeecouncil.org.uk>

- Rijksoverheid. (z.d.). Wet modernisering elektronisch bestuurlijk verkeer (Wmebv). <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/digitale-overheid/wet-modernisering-elektronisch-bestuurlijk-verkeer>
- Sociaal en Cultureel Planbureau. (2020–2023). Digitale Ongelijkheid in Nederland. <https://www.scp.nl/publicaties/rapporten>
- Tweede Kamer der Staten-Generaal. (2020–2023). Dossier Wmebv: Kamerstukken en behandeling. <https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/dossiers/wmebv>
- UK Home Office. (z.d.). Asylum Support – Aspen Card. <https://www.gov.uk/asylum-support/what-youll-get>
- Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG). (2023). Wmebv – gevolgen voor gemeenten. <https://vng.nl/onderwerpenindex/digitale-overheid/wmebv>
- Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (WRR). (2021). Sturen op Toegang. <https://www.wrr.nl/publicaties/rapporten/2021/11/22/sturen-op-toegang>
- National Audit Office (NAO). (2018–2023). Universal Credit: Digital Delivery Reports. <https://www.nao.org.uk/reports/universal-credit/>
- House of Commons Library. (2021). Universal Credit and Digital Access. <https://commonslibrary.parliament.uk/research-briefings/cbp-8280/>

Geschreven door Samen Voor Berkelland

